

NEMOKUMO PROCEDŪRŲ IR KOMERCINIO ARBITRAŽO SUDERINAMUMO KLAUSIMAI

Rimvydas Norkus, Edvardas Sinkevičius

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto

Verslo teisės katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 271 4525

Elektroninis paštas: norkus.rimvydas@gmail.com; edvardas.sinkevicius@bsplegal.lt

Pateikta 2012 m. kovo 1 d., parengta spausdinti 2012 m. gruodžio 5 d.

***Anotacija.** Straipsnyje, remiantis Lietuvos ir užsienio valstybių teisiniu reguliavimu, teismine praktika bei moksline doktrina, nagrinėjama nemokumo procedūrų ir arbitražo proceso santykio problematika. Arbitražu paprastai sprendžiamas ginčas tarp dviejų šalių, remiantis plačia šalių autonomija, privatumu ir dispozityvumu. Tuo tarpu visos nemokumo procedūros yra kolektyvinio pobūdžio procedūros, kuriose reikia suderinti daugelio šalių interesus, jose šalių autonomija stipriai ribojama, daugelis klausimų reguliuojama imperatyvomis teisės normomis, o teismas aktyviai prižiūri procedūrų eigą. Kadangi arbitražo proceso ir nemokumo procedūrų tikslai bei principai iš esmės skiriasi, kyla klausimas dėl šių ginčų sprendimo būdų suderinamumo. Straipsnyje ieškoma atsakymo į klausimą, kurie subjekto, kurio atžvilgiu pradėtos nemokumo procedūros, ginčai galėtų būti sprendžiami arbitraže. Analizuojamas tiek iki 2012 m. birželio 30 d. galiojęs teisinis reguliavimas, tiek ir naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymo naujovės.*

***Reikšminiai žodžiai:** arbitražas, nemokumas, bankrotas, restruktūrizavimas, teismo kompetencija.*

Įvadas

Tiek nemokumas, tiek arbitražas yra teisinės procedūros, tačiau jų paskirtis ir prigmintis iš esmės skiriasi¹. Arbitražu paprastai sprendžiamas ginčas tarp dviejų šalių, remiantis plačia šalių autonomija, privatumu ir dispozityvumu. Tuo tarpu visos nemokumo procedūros yra kolektyvinio pobūdžio procedūros, kuriose reikia suderinti daugelio šalių interesus, jose šalių autonomija stipriai ribojama, daugelis klausimų reguliuojama imperatyviomis teisės normomis, o teismas aktyviai prižiūri procedūrų eigą. Kyla klausimas, ar šios procedūros suderinamos, ir jei taip, kokia apimtimi. Šiame straipsnyje nagrinėjama Lietuvos patirtis sprendžiant nemokumo procedūrų ir arbitražo suderinamumo klausimą bei siekiama įvertinti šią patirtį tarptautiniame kontekste.

Arbitražo ir nemokumo procedūrų suderinamumo klausimas ganėtinai plačiai nagrinėtas užsienio teisės mokslininkų, užsiimančių tiek arbitražo, tiek ir nemokumo teisės problemomis. Reikia pažymėti, kad skirtingų šalių mokslininkų tyrimų akcentai tuo pačiu klausimu šiek tiek skiriasi. Štai Lenkijoje, kurioje, panašiai kaip ilgą laiką Lietuvoje, įstatymų leidėjas nepalankiai žvelgia į galimybę arbitražo būdu spręsti klausimus, susijusius su nemokumu, daug dėmesio skiriama įvertinti tokio reguliavimo tinkamumą. Išsamią lyginamosios teisės studiją, skirtą ištirti Lenkijos teisinio reguliavimo privalumus ir trūkumus, atliko Wojciech Sadowski². Plačiai šį klausimą nagrinėjo ir kiti Lenkijos mokslininkai tiek bendrojoje literatūroje, skirtoje arbitražo teisės doktrinai³, tiek ir nemokumo teisės komentaruose⁴. Tuo tarpu Vakarų Europos valstybėse, kuriose paprastai pripažįstama, kad nemokumo procedūros ir arbitražo procesas vienas kito nepaneigia, dominuoja tiriama problematika, susijusi su efektyviu arbitražinio susitarimo realizavimu, kai vienos ar abiejų jo šalių atžvilgiu pradedamos nemokumo procedūros. Plačiai aptariamus klausimus yra nagrinėjusi Vesna Lazić⁵, Christian Liebscher⁶ ir kiti mokslininkai⁷. Nemažai dėmesio skiriama ir tarptautiniams nemokumo procedūrų ir arbitražo

- 1 Lazić, V. *Insolvency Proceedings and Commercial Arbitration* (1998). Cit. pagal: Liebscher, Chr. *Insolvency and Arbitrability*. In: *Arbitrability. International and Comparative Perspectives*. Kluwer Law International, 2009, p. 165.
- 2 Sadowski, W. *Ogłoszenie upadłości a zapis na sąd polubowny – uwagi krytyczne na tle ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <http://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/60/Ogłoszenie_upadlosci_a_zapis_na_sad_polubowny_-_uwagi_krytyczne_na_tle_ustawy_-_Prawo_upadlosciowe_i_naprawcze.pdf>.
- 3 Ereciński, T.; Weitz, K. *Sąd arbitrażowy*. Warszawa, 2008.
- 4 Hrycaj, A. *Wpływ postępowania upadłościowego na wszczynanie i dalsze prowadzenie postępowań cywilnych*. *HUK*. 2008, 2.
- 5 Lazić, V. *Arbitration and Insolvency Proceedings: Claims of Ordinary Bankruptcy Creditors*. *EJCL*. 1999, 3.3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <http://www.ejcl.org/33/art33-2.html#N_3_>; Lazić, V., *supra* note 1.
- 6 Liebscher, Chr., *supra* note 1.
- 7 Dirix, E. *Some Aspects of the Conflict between Insolvency and Arbitration*. INSOL International Academics' Group Meeting, Dublin, 2010.

suderinamumo aspektams, kai nemokumo procedūros pradedamos vienoje valstybėje, o su nemokiu subjektu susiję ginčai nagrinėjami arbitražo būdu kitoje valstybėje⁸.

Nepaisant to, kad problemos ištirtumo laipsnis Europos mastu yra ganėtinai nemenkas, temos aktualumas išlieka didelis. Jį lemia kelios priežastys. Pirmiausia, nemokumo teisė yra įvairių teisės šakų, teisės institutų ir kitų teisinės sistemos elementų sankirtoje, ši teisė daro įtaką ir arbitražo teisiniams santykiams, kurie dažnai nebegali vystytis tokia pačia įprasta vaga, kaip iki įsiterpiant nemokumui. Antra, nors šiuo metu stabilizavęsis, nemokumo bylų skaičius vis dar išlieka didelis⁹, o neaiški ekonominė perspektyva neleidžia nemokumo teisės nustumti „gilyn į stalčių“, todėl nemokumo procedūrų ir arbitražo suderinamumo klausimas praktikoje išskyla vis dažniau. Trečia, iki 2012 m. birželio 30 d. Lietuvoje galiojęs teisinis reguliavimas, apibrėžęs, kokią įtaką arbitražo procesui daro prasidėjusios nemokumo procedūros, buvo gana neaiškus, o nuo 2012 m. birželio 30 d. įsigaliojo naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymas¹⁰, kuris aptariamus klausimus sureglamentavo iš esmės naujai. Nors Lietuvoje ir buvo vystoma komercinio arbitražo doktrina¹¹, specialiai nemokumo procedūrų ir arbitražo suderinamumo klausimas nebuvo nagrinėtas. Ketvirta, užsienio valstybėse nėra vieno požiūrio į tai, kokių laipsniu arbitražas vis dar išsaugo vietą, kai prasideda nemokumo procesas. Kadangi verslas tampa vis globalesnis, o dažnoje nemokumo byloje susiduriama su tarptautiniu elementu, svarbu lyginti teisinį reguliavimą ir ieškoti optimalių sprendimų tam, kad teisinių santykių subjektams neatsirastų skirtingos teisinės pasekmės vien priklausomai nuo jurisdikcijos, kurią dažnai lemia antraeiliai ar atsitiktiniai veiksniai.

Šiame straipsnyje taikant sisteminės analizės ir lyginamosios teisėtyros metodus siekiama atskleisti Lietuvoje galiojančio teisinio reguliavimo prasmę, įvertinti pakeitimus naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatyme, taip pat atsižvelgiant į užsienio valstybių teisinį reguliavimą bei praktiką atsakyti į klausimą, ar Lietuvoje naujai įsigaliojęs teisinis reguliavimas geriausiai užtikrina teisinių santykių dalyvių interesų pusiausvyrą. Straipsnyje nenagrinėjami koliziniai teisiniai (nemokumo procedūrai ir arbitražui taikytinos teisės) aspektai ir su tuo susijusi problematika, o apsiribojama principinių arbitražo ir nemokumo procedūrų klausimų analize.

8 Robertson, M. Cross-Border Insolvency and International Commercial Arbitration: Characterisation and Choice of Law Issues in Light of *Elektrim S.A. v. Vivendi S.A.* and Analysis of the European Insolvency Regulation. *International Arbitration Law Review*. 2009, 12(6).

9 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. bankroto procesai buvo pradėti 945 įmonėms. Šis skaičius yra 293 įmonėms, arba 23,7 proc., mažesnis nei atitinkamu 2010 m. laikotarpiu ir 451 įmonėms, arba 32,3 proc., mažesnis nei atitinkamu 2009 m. laikotarpiu. Tačiau per 2011 m. devynis mėnesius pradėtų bankroto procesų skaičius buvo 280 įmonių, arba 42,1 proc., didesnis nei atitinkamu 2008 m. laikotarpiu. 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. restruktūrizavimo procesas pradėtas 41 įmonei (t. y. 30,5 proc. mažiau nei atitinkamu 2010 m. laikotarpiu). Šaltinis: Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos Įmonių bankroto ir restruktūrizavimo procesų 2011 m. sausio–rugsėjo mėn. apžvalga.

10 Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 76-3932.

11 Dominas, G.; Mikelėnas, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Justitia: Vilnius, 1995.

1. Iki 2012 m. birželio 30 d. galiojusio neaiškaus teisinio reglamentavimo Lietuvoje nulemta bankroto ir arbitražo santykio problematika

Skirtingose valstybėse taikomos nevienodos nemokumo procedūros. Lietuvoje jos yra dvi: įmonės likvidavimas taikant Įmonių bankroto įstatymą¹² ir įmonės gaivinimas taikant Įmonių restruktūrizavimo įstatymą¹³.

Dauguma nemokumo procedūrų vykdoma teismuose (siaura išimtis yra Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 12 straipsnyje numatyta neteismo bankroto procedūra). Taikant bet kurias nemokumo procedūras, gali iškilti jų santykis su arbitražu. Šis santykis gali kilti keliais aspektais:

- kokį poveikį jau vykstančiam arbitražo procesui turi tai, kad vienai ar abiem arbitražo proceso šalims pradedamos nemokumo procedūros?
- ar sudarytas arbitražinis susitarimas vis dar saisto jo šalis po to, kai vienai ar abiem arbitražinio susitarimo šalims pradedamos nemokumo procedūros?

Iki 2012 m. birželio 30 d. galiojęs Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas į nemokumo procedūrų ir arbitražo santykį žvelgė nepalankiai. Komercinio arbitražo įstatymo¹⁴ 11 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad „arbitražui negali būti perduoti ginčai, susiję su bankrotu“. Tokia įstatymo formuluo­­tė paliko vietos dviprasmybėms, nes tiksliai neatsakė į klausimą, kokie ginčai yra susiję su bankrotu. Sąvoka „ginčai, susiję su bankrotu“ galėjo būti interpretuojama siaurai arba plačiai. Siauresnė interpretacija būtų tokia, jog tik ginčai, kuriuose sprendžiami bankroto bylos iškėlimo bei bankroto procedūrų vykdymo klausimai, taip pat kiti tiesiogiai su bankroto byla susiję ginčai negalėjo būti sprendžiami arbitraže. Platesnė interpretacija draustų arbitražui perduoti apskritai bet kuriuos ginčus, kai įmonei yra pradėta bankroto procedūra. Komercinio arbitražo įstatyme įtvirtintas teisinis reguliavimas taip pat neatsakė į klausimą, ką daryti su ginčais, kurie jau anksčiau yra perduoti spręsti arbitražui, o bankroto teisiniai santykiai atsiranda vėliau. Pažodinis formuluo­­tės „arbitražui negali būti perduoti ginčai, susiję su bankrotu“ aiškinimas leido teigti, kad ji nukreipta į ateitį ir kad ji prieš perduodant ginčą spręsti arbitražui liepė įsitikinti, ar ginčas nėra susijęs su bankrotu, tačiau tiesiogiai neįtvirtino draudimo spręsti arbitražu ginčus, kurie jų perdavimo arbitražui metu dar nebuvo susiję su bankrotu. Platesnė interpretacija draustų arbitraže spręsti net ir tuos ginčus, kurie juos perduodant arbitražui dar nebuvo susiję su bankrotu, tačiau bankroto teisiniai santykiai atsirado vėliau. Iš galiojusio teisinio reguliavimo taip pat nebuvo aišku, ar Komercinio arbitražo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas arbitražui perduoti ginčus, susijusius su bankrotu, apėmė ir draudimą bankrutuojančiai įmonei, atstovaujama bankroto administratoriaus, sudaryti arbitražinius susitarimus, kuriais būtų siekiama spręsti naujus bankrutuojančios įmonės ginčus (pavyzdžiui, pagal bankrutuojančios įmonės ieškinius šios įmonės skolininkams).

12 Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.

13 Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 74-3543.

14 Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961.

Dar vienas neaiškumas, išplaukiantis iš aptariamąs galiojusio Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies formuluotės, buvo tas, kad joje nieko nesakoma apie kitą Lietuvoje žinomą nemokumo procedūrą – restruktūrizavimą. Restruktūrizavimo terminas Lietuvoje atsirado tik 2001 metais, kai buvo priimtas pirmos redakcijos Įmonių restruktūrizavimo įstatymas, iki tol visos nemokumo procedūros buvo įvardijamos vienu bankroto terminu. Taigi 1996 metais priimant Komercinio arbitražo įstatymą, restruktūrizavimo terminas apskritai nebuvo vartojamas. Restruktūrizavimo procedūros kai kuo panašios į bankroto procedūras, tačiau kai kuo ir skiriasi. Nors abi jos sprendžia įmonių mokumo problemas, tačiau restruktūrizavimo tikslas, skirtingai nei bankroto, yra ne likviduoti nemokią įmonę, o sudaryti sąlygas juridiniams asmenims, turintiems finansinių sunkumų ir nenutraukusiems ūkinės komercinės veiklos, išsaugoti ir plėtoti šią veiklą, sumokėti skolas ir išvengti bankroto. Platesnis galiojusio Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies aiškinimas leistų teigti, kad bankroto formuluotė vartojama plačiąja prasme, kaip apimanti visas nemokumo procedūras, taigi ir restruktūrizavimą. Tuo tarpu siauresnis aiškinimas galėjo reikšti, kad įstatymų leidėjui aiškiai nenustačius jokių ribojimų arbitražo būdu spręsti ginčus, susijusius su restruktūrizavimu, jokių kliūčių tai daryti nebuvo.

Reikėtų paminėti, kad Lietuvoje bankroto teisinių santykių reglamentavimas grindžiamas *bylų akumuliacinio principu* (lot. *vis attractiva concursus*), pagal kurį vienoje bankroto byloje sujungiamas daugelio civilinių bylų nagrinėjimas. Bankroto byloje sprendžiami ne tik tiesiogiai su bankroto bylos išskėlimu, bankrutuojančios įmonės administravimu, likvidavimu susiję klausimai, bet ir nagrinėjamas kiekvieno kreditoriaus ginčas su bankrutuojančia įmone¹⁵. Jei skolininko atžvilgiu yra pradėtos individualios civilinės bylos, o vėliau jam iškeliamas bankroto byla, tai pagal teisinį reguliavimą, galiojusį iki 2011 m. spalio 1 d., tokios bylos turėjo būti perduotos bankroto bylą nagrinėjančiam teismui. Nuo 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojus Įmonių bankroto įstatymo pakeitimams¹⁶, anksčiau pradėta civilinė byla perduodama bankroto bylą nagrinėjančiam teismui tik tokiu atveju, jei ji yra pasirengimo stadijoje ir nėra pradėta nagrinėti iš esmės, o pradėtų civilinių bylų nagrinėjimas užbaigiamas tame teisme, kuriame ji ir pradėta nagrinėti.

Lietuvos teismai nepalankiai žvelgė į galimybę perduoti spręsti arbitražui ginčus, susijusius su bankrotu. Tiek senojo Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas draudimas perduoti arbitražui spręsti ginčus, susijusius su bankrotu, tiek minėtas Įmonių bankroto įstatymo teisinis reguliavimas, kuriuo siekiama visus klausimus sukonzcentruoti bankroto bylą nagrinėjančiame teisme, buvo naudojami kaip argumentai, paneigiantys ginčų, kurių šalimi yra bankrutuojanti įmonė, nagrinėjimo galimybę arbitražuose. Štai taikydamas *vis attractiva concursus* principą, Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad visos bylos, kuriose pareikšti turiniai reikalavimai, tarp jų ir arbitražo bylos, išskėlus atsakovui bankroto bylą, turi būti perduotos nagrinėti bankroto bylą iš-

15 Plačiau žr.: Norkus, R.; Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Velička, R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009, p. 55.

16 Įmonių bankroto įstatymo 10, 11, 14, 15 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4132.

kėlusiam teismui. Pasak Teismo, šitaip yra užtikrinamas visų bankrutuojančios įmonės kreditorių teisių ir teisėtų interesų gynimas. Tai irgi reiškia, kad visų bankrutuojančios įmonės kreditorių reikalavimai turi būti nagrinėjami bankroto byloje, o ne atskirose bylose¹⁷. Kasatoriaus argumentui, kad draudimo toliau arbitražui nagrinėti turtinį reikalavimą įmonei, kuriai arbitražo proceso metu iškeliamą bankroto bylą, įstatymas tiesiogiai nenustato (tai būtų patvirtinę siauresnę galiojusio Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies interpretaciją), kasacinis teismas nesuteikė teisinės reikšmės.

Kitoje byloje Aukščiausiasis Teismas sprendė Baltarusijos teismo sprendimo pripažinimo Lietuvoje klausimą pagal ieškovo – Baltarusijos įmonės, kuriai iškelta bankroto byla, prašymą. Atsakovas prieštaravo sprendimo pripažinimui, teigdamas, kad sprendimas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintai viešajai tvarkai, nes Baltarusijos teismas ignoravo tarp šalių sudarytą arbitražinį susitarimą. Pasak atsakovo, Baltarusijos teismas neturėjo jurisdikcijos spręsti ginčą, nes šalys buvo susitarusios spręsti jį tarptautiniame arbitraže. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuos atsakovo argumentus atmetė. Jis rėmėsi Baltarusijos teismo argumentacija, kad arbitražinis susitarimas negali būti įvykdytas, nes įmonė, kuriai iškelta bankroto byla, negali mokėti arbitražinės rinkliavos, o nuo žyminio mokesčio teismuose įmonė yra atleista, be to, bankroto procedūrų taikymas yra susijęs su viešuoju interesu, todėl ginčas nagrinėtinas teisme. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat rėmėsi Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 14 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta taisykle, kad administratoriaus ieškiniai dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais ir kiti administratoriaus reikalavimai bankrutuojančios ir bankrutavusios įmonės skolininkams nagrinėjami bankroto bylą iškėlusiam teisme. Nurodytas teisinis reguliavimas suponuoja, kad ne tik ieškiniai bankrutuojančiai įmonei, bet ir jos ieškiniai skolininkams yra priskiriami teismų jurisdikcijai, o tai ginčą daro nearbitruotiną. Aukščiausiasis Teismas padarė išvadą, kad užsienio teismo sprendimu taikyta ginčo nearbitruotinumą taisyklė neprieštarauja Lietuvos viešajai tvarkai, nes kreditorių teisių apsaugos tikslu yra pateisinamas pagrindas taikyti sutarties šalių valios autonomijos varžymus¹⁸.

2. Ar nemokumo procedūros pateisina šalių valios spręsti ginčus arbitražo būdu ribojimą?

Problemos, kai skolininkas nesugeba vykdyti savo įsipareigojimų, valstybė negali palikti savieigai. Šiuolaikinės valstybės bendra taisykle draudžia savignyją ir savo rankose sutelkia teisingumo vykdymo monopolį. Nemokumo teisė, kaip ir kiekviena kita teisės šaka, yra visuomeninių santykių reguliatorius, taip pat savignygos draudimo pasekmė, kuria siekiama suvaldyti kreditorių bandymus atgauti skolas iš nemokaus skolininko kitaip, nei remiantis nustatytais procedūromis. Ši teisės sritis sukuria teisinį

17 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-20, kat. 126.8; 132. *Teismų praktika*. 23.

18 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-562/2008, kat. 130.3.2.

saugumą ir nuspėjamumą potencialiems kreditoriams, kad, skolininką ištikus rimtiems finansiniams sunkumams, skolų atgavimas nevyks chaotiškai¹⁹ ir egzistuos teisinės procedūros, užtikrinančios teisingą skolininko turto paskirstymą. Nemokumo teisė pradeda veikti tais atvejais, kai individualus kreditorių teisių įgyvendinimas nebeužtikrintų tolygaus jų reikalavimų patenkinimo, nes nebepakanka skolininko turto²⁰. Atsiranda kreditorių konkurencija, kuriai išspręsti reikalingas specialus teisinis reguliavimas. Tokiais atvejais nemokumo teisė ima reguliuoti kreditorių santykius su nemokia įmone, kreditorių tarpusavio santykius bei nustato procedūras, pagal kurias šie materialiniai teisiniai santykiai turi būti įgyvendinami bei ginamos iš jų kylančios teisės²¹. Nemokumo procedūros visada yra kolektyvinio pobūdžio procedūros, kuriose greta nemokaus skolininko visada dalyvauja kreditorių daugetas (daugiau nei vienas kreditorius).

Šiuolaikiniai arbitražo teisinius santykius reglamentuojantys teisės aktai pripažįsta šalių valią susitarti tiek dėl ginčo sprendimo arbitraže, tiek ir dėl ginčo sprendimo procedūros. Atsižvelgiant į privatinuose teisiniuose santykiuose vyraujančią šalių autonomiją, galimybė šalims pasirinkti jų ginčo sprendimo būdą, o kaip vieną iš būdų – ir ginčo sprendimą arbitražu, turėtų būti visuotinai priimtina norma. Valstybė turėtų išlaikyti teisingumo vykdymo monopolį tik tose srityse, kur viešojo intereso sumetimais yra svarbu, kad dėl ginčo pasisakytų valstybiniai teismai²². Ar toks viešasis interesas egzistuoja nagrinėjant bankroto bylas, vienareikšmiškai sunku atsakyti. Viena vertus, Lietuvos teismų praktikoje nuosekliai kartojama, kad bankroto bylose stipriai pasireiškia viešasis interesas²³. Tai grindžiama bankroto bylos iškėlimo sukeliama *erga omnes* padariniais, tokios bylos įtaka kreditoriams, darbuotojams, valstybės mokesčių surinkimui ir pan.²⁴ Kita vertus, galima diskutuoti, ar viešasis interesas apima visus klausimus, kurie sprendžiami vadovaujantis nemokumo teisės normomis.

Nekyla abejonių, kad „grynieji“ nemokumo teisės klausimai, tokie kaip bankroto bylos iškėlimas, administratoriaus paskyrimas ir jo veiklos kontrolė, bankrutavusio subjekto likvidavimas ir kt., negali būti sprendžiami arbitražu, nes priverstinis nemokaus teisės subjekto likvidavimas remiantis ne valstybinėmis, o „privačiomis“ liberalesnėmis procedūromis neatitiktų teisinio tikrumo reikalavimų. Tačiau su bankroto bylomis yra susiję ir daugelis kitų klausimų, kurių ryšys su bankroto procedūrų vykdymu nėra toks glaudus: kreditorių ieškiniai skolininkui dėl reikalavimų, atsiradusių prieš iškeltiant bankroto bylą arba dėl reikalavimų, atsiradusių po bankroto bylos iškėlimo; nemokaus skolininko ieškiniai dėl sandorių ginčijimo ir kitokio pobūdžio ieškiniai, skirti apsaugoti nemokaus subjekto turto masę; ieškiniai dėl įmonės administracijos vadovo, akcininkų atsakomybės; ieškiniai dėl bankroto administratoriaus netinkamo pareigų vykdymo ir

19 Užsienio literatūroje bandymas atgauti skolas įvairiausiai būdais įvardinamas kaip „kreditorių lenktynės“: *rush on the assets* (angl.) arba *Gläubigerwettlauf* (vok.).

20 Smid, St. *Praxishandbuch Insolvenzrecht*. 5. Auflage De Gruyter Recht. Berlin, 2007, S. 1.

21 Plačiau žr.: Norkus, R. *et al.*, *supra* note 15, p. 26–27.

22 Zr. plačiau: Sadowski, W., *supra* note 2.

23 Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.

24 Plačiau žr.: Norkus, R. *et al.*, *supra* note 15, p. 24.

pan. Nustatant, kurie iš šių klausimų galėtų būti sprendžiami arbitražu, galima vadovautis įvairiais kriterijais. Pavyzdžiui, teisės aktuose galima nustatyti, kad bankrutuojantis subjektas jokiais atvejais negali būti arbitražo proceso šalimi. Toks absoliutus „subjekto“ kriterijus galioja Lenkijos teisėje²⁵. Įmanomi ir lankstesni kriterijai, tokie kaip svarstomo klausimo esmės kriterijus, kuris leistų įvertinti, ar viešasis interesas iš tikrųjų lemia, kad dėl klausimo turėtų pasisakyti išimtinai valstybiniai teismai. Greičiausiai nė vieno iš šių kriterijų nereikia paneigti ir jais abiem reikia protingai vadovautis. Pavyzdžiui, subjektiškumo požūriu teisiškai reikšminga gali būti tai, kad nemoki įmonė gali būti nepajėgi padengti arbitražo išlaidas, kurios dažnai viršytų analogiškas teismo proceso išlaidas. Jei ignoruotume subjektiškumo kriterijų, rizikuotume pažeisti bankrutuojančio subjekto teisę į teismą, nes tokio subjekto atleidimo nuo teismo išlaidų valstybiniuose teismuose mokėjimo²⁶ taisyklė netaikoma arbitraže. Tuo tarpu jei ignoruosime „esmės“ kriterijų, neužtikrinsime principo *pacta sunt servanda*, pažeisime šalių teisinį tikrumą ir civilinės apyvartos stabilumą.

Kalbant apie galimybę bankrutuojančiam teisės subjektui būti arbitražo proceso šalimi, reikia skirti keletą situacijų. Pirmiausia, egzistuoja skirtumas, kai arbitražinis susitarimas sudarytas iki pradėdant nemokumo procedūras ir kai jis sudaromas iškelus nemokumo bylą. Antra, reikėtų skirti atvejus, kai nemokus teisės subjektas siekia ginti savo teises (būti ieškovu), o toks teisių gynimas, remiantis anksčiau sudarytu arbitražiniu susitarimu, turi vykti arbitraže, ir atvejus, kai nemokus teisės subjektas arbitraže yra šaukiamas atsakyti pagal kito asmens pareikštą reikalavimą (būti atsakovu).

Teisme iškelus įmonei bankroto bylą arba pradėjus neteisminį bankroto procesą, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų (Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 2 punktą), o juos perima teismo arba, neteisminio bankroto atveju – kreditorių susirinkimo paskirtas bankroto administratorius. Administratorius, be kita ko, atstovauja arba įgalioja kitą asmenį atstovauti bankrutuojančiai įmonei teisme, kreditorių susirinkime ir sudarant sandorius, kai bankrutuojanti įmonė tęsia ūkinę komercinę veiklą (Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 9 punktą). Kadangi administratorius veikia kaip bankrutuojančios įmonės atstovas²⁷, iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad naujo įmonės atstovo atsiradimas neturėtų paveikti iki bankroto bylos iškėlimo įmonės anksčiau sudarytų susitarimų (įskaitant arbitražinį susitarimą) vykdymo. Vis dėlto Įmonių bankroto įstatyme yra ir specialių nuostatų, bankrutuojančiai įmonei leidžiančių išimtis iš bendrojo sutarčių privalomumo principo. Įmonių bankroto straipsnio įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 4 punktą suteikia teisinį pagrindą bankroto administratoriui atsisakyti vykdyti tam tikras bankrutuojančios įmonės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytas sutartis. Bendrasis Civilinio kodekso 6.200 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas sutarčių vykdymo principas sako, kad šalys privalo vykdyti sutartį tinkamai ir sąžiningai (lot.

25 Lenkijos Respublikos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymo (lenk. *Prawo upadłościowe i naprawcze*) 142 straipsnis.

26 Pvz., pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 83 straipsnio 1 dalies 7 punktą, įmonė, kuriai iškelta bankroto ar restruktūrizavimo byla, atleidžiama nuo žyminio mokesčio.

27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2010, kat. 126.8; 126.3.

pacta sunt servanda). Tačiau bankrutuojančiai įmonei todėl ir iškeliami bankroto byla, kad ji nebesugeba vykdyti savo priimtų įsipareigojimų. Iškelus bankroto bylą įmonei pradedamas taikyti specialus teisinis režimas, leidžiantis jai nevykdyti kai kurių anksčiau priimtų susitarimų. Priešingai, jei bankrutuojanti įmonė ir toliau privalėtų vykdyti visas anksčiau sudarytas sutartis, bankroto bylos iškėlimas netektų prasmės, nes nebūtų sustabdyta kreditorių konkurencija dėl bankrutuojančios įmonės turto, o bankrutuojanti įmonė ir toliau išliktų nepajėgi tas sutartis įvykdyti. Nors arbitražinis susitarimas taip pat yra sutartis, jo teisinė prigimtis yra kitokia. Juo siekiama paveikti ne materialines teises, o procesines teises šalių teises ir pareigas, suteikiant kompetenciją šalių ginčą spręsti arbitražui ir apribojant teismo kompetenciją. Todėl nėra visiškai aišku, ar bendroji bankroto administratoriaus kompetencija spręsti dėl tolesnio bankrutuojančios įmonės sutarčių vykdymo apima ir teisę spręsti dėl arbitražinių susitarimų vykdymo. Nei Lietuvos teismų praktikoje, nei teisės doktrinoje į bankrutuojančios įmonės arbitražinį susitarimą kol kas nebuvo žvelgiama per bankrutuojančios įmonės sutarčių vykdymo prizmę. Be to, nei senajame Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme, nei Įmonių bankroto įstatyme, nei kituose teisės aktuose nebuvo nuostatų, kuriose būtų kalbama apie arbitražinio susitarimo, kurio šalimi yra bankrutuojanti įmonė, negaliojimą. Todėl aiškinant jau minėtą galiojusio Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies formuluotę „arbitražui negali būti perduoti ginčai, susiję su bankrotu“, kurios žodinė išraiška buvo ganėtinai dviprasmiška, reikėjo analizuoti, ar ginčo sprendimas arbitraže galėtų pažeisti suinteresuotų asmenų teises ir kiek jis būtų suderinamas su bankroto proceso tikslais ir principais. Naujojo Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 7 dalis nedviprasmiškai teigia, kad „bankroto bylos iškėlimas arbitražinio susitarimo šaliai ar kitos bankroto procedūros arbitražinio susitarimo šaliai taikymas nedaro įtakos <...> arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui <...>“, todėl vargu ar lieka erdvės bankroto administratoriui remtis Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 4 punktu, suteikiančiu teisinį pagrindą atsisakyti vykdyti bankrutuojančios įmonės iki bankroto bylos iškėlimo sudarytas sutartis.

Kai bankrutuojantis subjektas arbitražo teisme ginasi nuo jam pareikšto kreditoriaus reikalavimo, tolesnis ginčo nagrinėjimas gali būti labai glaudžiai susijęs su trečiųjų asmenų interesais. Kolektyvinis bankroto procedūrų pobūdis lemia, kad kiekvieno kreditoriaus reikalavimo patvirtinimas daro įtaką kitų kreditorių teisėms, nes mažina jų galimybę gauti savo reikalavimo patenkinimą. Jei kreditorių reikalavimo tvirtinimo klausimas sprendžiamas teisme, kiekvienas kreditorius turi teisę prieštarauti kito kreditoriaus pareikštam reikalavimui, teikti savo argumentus ar net skųsti teismo procesinį sprendimą aukštesnės instancijos teismui. Tuo tikslu įstatymas numato turinio pobūdžio reikalavimų bankrutuojančiai įmonei koncentravimą bankroto bylą nagrinėjančiame teisme (Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnis), išskyrus kai kurias išimtis. Be to, teisės aktai ir teismų praktika įpareigoja teismus tokio pobūdžio bylose būti aktyvius²⁸, įpareigoja rinkti įrodymus savo iniciatyva²⁹ ir draudžia teismui patvirtinti nepagrįstą

28 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356/2007, kat. 126.5.

29 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-83/2007, kat. 126.2.

reikalavimą net ir tais atvejais, kai bankroto administratorius jo neginčija³⁰. Panašaus lygio apsaugos mechanizmai arbitražo procedūrose netaikomi. Pats dispozityvus arbitražo pobūdis lemia, kad arbitražo teismas nesiaiškina ginčo aplinkybių savo iniciatyva, o tuo labiau neprieštaraus bankroto administratoriaus pozicijai, kuria jis pripažįsta ieškinį. Kitų kreditorių galimybė įstoti į arbitražo procesą būtų labai ribota, todėl savo teisių apsaugos kiti kreditoriai galėtų tikėtis tik per bankroto administratorių, preziuruodami, kad jis veikia sąžiningai ir gina jų visų interesus. Šie argumentai pateisintų ribojimą nemokiam subjektui būti arbitražo procedūros šalimi atsakovu po to, kai jam iškeliamas bankroto byla, o arbitraže sprendžiami turtinio pobūdžio reikalavimai. Kaip atsvara tokiems argumentams galėtų būti naudojami kontrargumentai, susiję su sutarčių privalomumu, teisiniu tikrumu ir nuspėjamumu, nes kita arbitražo proceso šalis vien dėl jos kontrahentui pradėtos nemokumo bylos praranda galimybę spręsti savo ginčą anksčiau sutartu būdu. Kita vertus, visi kreditoriai dėl skolininko nemokumo dalinasi „bendru skausmu“, todėl galimybė kai kuriems kreditoriams su nemokiu skolininku bylinėtis arbitraže atskirai nuo kitų kreditorių galėtų sukelti privilegijavimo ir kreditorių lygiateisiškumo principo pažeidimo įspūdį. Kuriems iš argumentų teikti prioritetą, yra politinio ir teisinio apsisprendimo reikalas, kurį, be kita ko, gali nulemti konkrečioje valstybėje egzistuojantis pasitikėjimo arbitražo procedūromis ir pasitikėjimo valstybinėmis bankroto procedūromis lygis.

Jei bankrutuojančiai įmonei pareiškiami neturtinio pobūdžio reikalavimai, nėra kliūčių, kodėl toks ginčas negalėtų būti nagrinėjamas arbitraže, nes jo baigtis neturi įtakos kitų bankroto byloje turtinius reikalavimus pareiškusių kreditorių teisėms. Neatsitiktinai galiojantis Įmonių bankroto įstatymas kalba tik apie bylą, kuriose bankrutuojančiai įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perdavimą nagrinėti bankroto bylą iškelusiam teismui (Įmonių bankroto įstatymo 15 straipsnio 2 dalis), o neturtinio pobūdžio byloms bankroto bylos iškėlimas skolininkui nedaro įtakos.

Kai bankrutuojanti įmonė prieš pradėdant nemokumo bylą sudaryto arbitražinio susitarimo pagrindu siekia būti ieškovu (reiškia reikalavimą savo skolininkui, ginčija anksčiau sudarytas sutartis ir pan.), tokio ginčo sprendimas viename ar kitame teisme ar arbitraže neturi tiesioginio poveikio bankrutuojančios įmonės kreditorių teisėms. Juk nėra taip svarbu, koks subjektas priims teisiškai įpareigojantį sprendimą bankrutuojančios įmonės naudai. Net ir paskutinės teisinio reguliavimo tendencijos indikuoja, kad bankrutuojančios įmonės ieškinių nagrinėjimas nėra taip glaudžiai susijęs su bankroto byla. 2011 m. spalio 1 d. įsigaliojusiais Įmonių bankroto įstatymo pakeitimais atsisakyta anksčiau buvusio reguliavimo, pagal kurį bankrutuojančios įmonės ieškiniai turėjo būti reiškiama bankroto bylą nagrinėjančiame teisme (Įmonių bankroto įstatymo 14 straipsnio 3 dalis). Svarbu tik tai, kad nemokus subjektas turėtų realią galimybę pasinaudoti arbitražo procesu ir padengti arbitražo išlaidas, priešingu atveju būtų pažeista jo teisė į teisminę gynybą.

30 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugpjūčio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-504/2007, kat. 121.20; 126.5.

Klausimas, ar bankrutuojanti įmonė po bankroto bylos iškėlimo išsaugo galimybę sudaryti naujus arbitražinius susitarimus, taip pat nėra paprastas. Išskėlus įmonei bankroto bylą, jos ūkinė komercinė veikla nesustoja. Įmonė ir toliau gali užsiimti ankstesne veikla ar net pradėti naują veiklą, nes nėra jokių racionalių ir teisiškai pagrįstų argumentų, dėl kurių jai reiktų tai drausti. Pagal Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 5 punktą, įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti bankroto bylą, įmonė turi teisę verstis ūkine komercine veikla, jeigu ji mažina dėl bankroto patiriamus kreditorių nuostolius, ir iš šios veiklos gautas pajamas naudoti su šia veikla susijusioms išlaidoms. Net jei bankrutuojanti įmonė ir netęsia ūkinės komercinės veiklos, ji gali ir paprastai sudaryti naujas sutartis, susijusias su bankrutuojančios įmonės administravimu (dėl komunalinių paslaugų teikimo, dėl audito, dėl atliekų šalinimo ir pan., žr. Įmonių bankroto įstatymo 36 straipsnio 3 dalis). Iš visų šių sutarčių kylantys ginčai nebūtinai turi būti nagrinėjami teismuose, jei bankrutuojanti įmonė, suvokdama savo statusą, sąmoningai apsispręstų dėl ginčo nagrinėjimo arbitraže. Bankrutuojančiai įmonei sudarant naujas sutartis atstovauja bankroto administratorius. Preziumuojama, kad, skirtingai nei nušalintųjų įmonės valdymo organų atveju sudarytos sutartys (kurias tam tikrais atvejais galima atsisakyti vykdyti, jas ginčyti ir pan.), nauji administratoriaus sudaromi susitarimai visada atitinka bankrutuojančios įmonės interesus. Vis dėlto kadangi tokio pobūdžio sutarties, kaip arbitražinio susitarimo, sudarymas gali paveikti jau egzistuojančių bankrutuojančios įmonės kreditorių teises ir galimybes gauti savo reikalavimo patenkinimą (pavyzdžiui, gali tekti padengti nemenkus arbitražo proceso kaštus), svarbu, kad sprendimo sudaryti naują arbitražinį susitarimą bankroto administratorius nepriimtų savavališkai ir kad toks sprendimas remtųsi išreikšta kreditorių daugumos valia. Dėl šios priežasties kai kurių užsienio valstybių teisinis reguliavimas tiesiogiai numato būtiną kreditorių susirinkimo arba komiteto pritarimą arbitražiniam susitarimui sudaryti (Lenkijos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymo 206 straipsnis (lenk. *Prawo upadłościowe i naprawcze*), Vokietijos Nemokumo tvarkos 160 straipsnis (vok. *Insolvenzordnung*).

Taigi nustatant, kokie nemokaus subjekto ginčai galėtų būti sprendžiami arbitražo būdu, reiktų įvertinti ginčo pobūdį ir aplinkybę, kiek ginčo baigtis galėtų turėti įtakos arbitražo procese nedalyvaujančių asmenų (tokie paprastai yra nemokaus subjekto kreditoriai) teisėms.

3. Užsienio valstybių patirtis sprendžiant nemokumo procedūrų ir arbitražo suderinamumo klausimą

Pagal vyraujančią Europos valstybių praktiką nemokumo procedūros ir arbitražo procedūros viena kitos nepaneigia. Štai Vokietijoje visi turtinio pobūdžio ginčai yra savaime arbitruotini, išskyrus tuos, kuriuose viešasis interesas riboja šalių galimybę disponuoti ginčo dalyku. Pradėjus nemokumo procedūras neiškyla jokių kliūčių nemokiam subjektui pradėti ar tęsti bylos nagrinėjimą arbitražo teismuose. Atkreiptinas dėmesys, kad Vokietijoje netaikomas *vis attractiva concursus* principas³¹, todėl dauguma ginčų,

31 Smid, St., *supra* note 20, S. 29.

pradėtų nagrinėti prieš iškeliant bankroto bylą, neperduodami bankroto bylą iškėlusiam teismui. Ta pati taisyklė taikoma ir arbitražo atžvilgiu. Tačiau Vokietijos Aukščiausiasis Federalinis Teismas (vok. *Bundesgerichtshof*) yra nusprendęs, kad kai nemokus subjektas siekia būti ieškovu, arbitražinis susitarimas tampa neįgyvendinamas, jeigu nemoki šalis neturi pakankamų lėšų arbitražo išlaidoms padengti³².

Austrijoje prieš nemokumo bylos pradžią sudaryti arbitražiniai susitarimai lieka galioti. Kreditorių reikalavimai bankrutuojančiam subjektui gali būti sprendžiami arbitražo procedūrose, nes nežvelgiama viešojo intereso, kuris tai draustų. Bankrutuojančio subjekto reikalavimai skolininkams taip pat gali būti nagrinėjami arbitraže. Pažymėtina, kad Austrijos Nemokumo tvarkos (vok. *Konkursordnung*)³³ nuostatos, kurios nustato išimtinę bankroto teismo jurisdikciją nagrinėti kreditorių ieškinius bankrutuojančiam subjektui (Nemokumo tvarkos 111 straipsnio 1 dalis) ir administratoriaus ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais (Nemokumo tvarkos 43 straipsnio 5 dalis) aiškinašamos tik kaip atribojančios teritorinę teismų jurisdikciją, o ne kaip draudžiančios spręsti atitinkamus ginčus arbitraže³⁴.

Didžiojoje Britanijoje nemokumas nedaro įtakos šalies subjektiškumui būti arbitražo proceso šalimi. Tačiau pagal Nemokumo įstatymo (angl. *Insolvency Act*)³⁵ 349a straipsnį bankroto administratorius gali spręsti, ar laikytis arbitražinio susitarimo, sudaryto prieš iškeliant bankroto bylą. Jei bankroto administratorius nutaria vykdyti iki nemokumo procedūrų pradžios sudarytą sutartį, kurioje įtraukta arbitražinė išlyga, administratoriui tampa privaloma tiek pati sutartis, tiek ir arbitražinė išlyga. Tuo tarpu jei administratorius nusprendžia tokios sutarties nevykdyti, iškilus ginčui administratorius arba kita arbitražinio susitarimo šalis gali kreiptis į teismą, kuris nusprendžia, ar ginčas turi būti sprendžiamas arbitraže. Teismas turi plačią diskreciją nuspręsti, kas kiekvienoje situacijoje yra teisinga ir sąžininga³⁶.

Lenkijos teisėje, panašiai kaip ir Lietuvoje galiojus senajai Komercinio arbitražo įstatymo redakcijai, iki šiol nepalankiai žvelgiama į arbitražo ir nemokumo procedūrų santykį. Lenkijos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymo 142 straipsnis nustato, kad arbitražinis susitarimas, kurį sudarė bankrutuojantis subjektas, netenka galios nuo bankroto paskelbimo dienos, o jau vykstantys arbitražo procesai turi būti nutraukiami. Palyginus minėtas senojo Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio 1 dalies ir Lenkijos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymo 142 nuostatas, matyti, kad Lenkijos reguliavimas suformuluotas tiksliau, palieka mažiau vietos interpretacijoms, o kartu ir griežčiau, nei galiojęs Lietuvoje. Jame aiškiai atsispindi įstatymų leidėjo valia, kad bankrutuojantis subjektas pagal iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus arbitražinius susitarimus negalėtų būti arbitražo proceso šalimi, nes nustatyta, kad pats arbitražinis

32 BGH 14.9.2000. - III ZR 33/00.

33 Konkursordnung (KO) für Österreich [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <<http://www.restart.at/pdf/KonkursOrdAT.pdf>>.

34 Liebscher, Chr., *supra* note 1, p. 169.

35 Insolvency Act 1986 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.

36 Liebscher, Chr., *supra* note 1, p. 171.

susitarimas netenka galios. Savaiame suprantama, kad be arbitražinio susitarimo nėra įmanomos ir jokios arbitražo procedūros. Lenkijos teisinėje literatūroje toks teisinis reguliavimas kritikuojamas, nurodant, kad nustatytas automatinis arbitražinio susitarimo tapimas negaliojančiu bei būtinybė nutraukti prasidėjusius arbitražo procesus neatsižvelgiant į tai, ar bankrutuojantis subjektas yra ieškovas, ar atsakovas. Tai specifinis problemos sprendimas, nepasitaikantis kitų valstybių teisėje³⁷. Tačiau pažymėtina, kad iki bankroto bylos iškėlimo sudarytų arbitražinių susitarimų galios netekimas neapima draudimo bankrutuojančiam subjektui sudaryti naujus arbitražinius susitarimus su sąlyga, kad bankroto administratorius tam gauna kreditorių pritarimą (Lenkijos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymo 206 straipsnis).

4. Naujojoje Komercinio arbitražo įstatymo redakcijoje įtvirtintas teisinis reguliavimas ir jo vertinimas

Lietuvoje buvęs nepalankus įstatymų leidėjo požiūris į arbitražą nuo 2012 m. birželio 30 d. įsigaliojus naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymui pakeistas iš esmės. Šio įstatymo 49 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad „*Bankroto bylos iškėlimas arbitražinio susitarimo šaliai ar kitos bankroto procedūros arbitražinio susitarimo šaliai taikymas nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, galimybei ginčą spręsti arbitraže ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą, išskyrus šio straipsnio 8 ir 9 dalyse nurodytas išimtis.*“ Remiantis Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 8 dalimi, „*Įmonė, kuriai iškelta bankroto byla, negali sudaryti naujo arbitražinio susitarimo. Turtiniai reikalavimai arbitražinio susitarimo šaliai, kuriai iškelta bankroto byla, nagrinėjami bankroto bylą iškėlusiam teisme, kai to prašo visos arbitražinio susitarimo šalys, kurioms bankroto byla neiškelta.*“ Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 9 dalyje aptariama arbitražo procedūrų specifika, kai arbitražo proceso šaliai iškeliamą bankroto byla (galimybė paskirtajam administratoriui susipažinti su arbitražo byla ir protingas laiko tarpas pasirengti jos nagrinėjimui) ir teismo nagrinėjamos bankroto bylos specifika, kai dalis turtinių reikalavimų bankrutuojančiai įmonei sprendžiami arbitraže (galimybė bankroto bylą nagrinėjančiam teismui netvirtinti arbitraže nagrinėjamų kreditoriaus reikalavimų tol, kol bus priimtas tų reikalavimų dydį patvirtinantis arbitražo teismo sprendimas).

Taigi pagal naują teisinio reguliavimo modelį nemokumo procedūrų pradžia nedaro įtakos arbitražo procesui, išskyrus vienintelę išimtį: jeigu to prašo visos arbitražinio susitarimo šalys, kurioms nėra iškelta bankroto byla. Atkreiptinas dėmesys, kad ši išimtis turėtų būti taikoma tik tada, kai bankrutuojanti arbitražinio susitarimo šalis yra atsakovas. Tuo tarpu kai bankrutuojantis subjektas pats pareiškė reikalavimą, jis pagal naująjį teisinį reguliavimą būtų besąlygiškai saistomas anksčiau sudarytu arbitražiniu susitarimu. Tokią mintį išreiškia ir kartu su naujos redakcijos Komercinio arbitražo įstatymu priimti Įmonių bankroto įstatymo pakeitimai, kuriais remiantis, jeigu bankroto

37 Ereciński, T.; Weitz, K., *supra* note 3, s. 162.

administratoriaus reiškiamų ieškinių ar reikalavimų nagrinėjimą šalys iki bankroto bylos iškėlimo yra susitarusios perduoti arbitražui, jie nagrinėjami teisme arba arbitraže vadovaujantis Komercinio arbitražo įstatymo nuostatomis (Įmonių bankroto įstatymo 14 straipsnio 3 dalis)³⁸.

Naujas teisinis reguliavimas atspindi idėją bankroto ir arbitražo procedūras laikyti labiau suderinamomis. Toks reguliavimas labai palankus arbitražui, tačiau iškyla abejonų, ar jis visais atvejais užtikrina šalių interesų pusiausvyrą, ar jis nesudaro sąlygų pažeisti nemokaus subjekto, o kai kuriais atvejais ir kitų teisinių santykių dalyvių interesų. Jau minėta, kad kolektyvinis bankroto procedūrų pobūdis ir kiekvieno kreditoriaus turtinio reikalavimo patvirtinimo įtaka kitų kreditorių teisėms ir pareigoms reikalauti, jog, leidus arbitražo procese kreditoriams įgyvendinti savo reikalavimus prieš bankrutuojančią įmonę, kitų kreditorių interesai tokiaime procese būtų tinkamai atstovaujami. Situacija taptų iš tiesų komplikuoja, kai kreditoriaus reikalavimą, dėl kurio sudarytas arbitražinis susitarimas, siektų nugincyti ne administratorius, o kitas kreditorius, kuriam Įmonių bankroto įstatymo 26 straipsnio 6 dalis suteikia teisę skųsti teismo nutartį, kuriomis patvirtinti kitų kreditorių reikalavimai. Kitas kreditorius nėra arbitražinio susitarimo šalimi, todėl vargu ar jis turėtų būti saistomas įmonės, kuriai vėliau iškelta bankroto byla, sudarytu arbitražiniu susitarimu. Tačiau toks kreditorius turi teisinį suinteresuotumą, kad nebūtų patvirtintas nepagrįstas kito kreditoriaus reikalavimas, nepriklausomai nuo to, ar dėl tokio reikalavimo kilę ginčai turėjo būti sprendžiami teisme, ar arbitraže. Jei remiantis arbitražinio teismo sprendimu bankroto bylą nagrinėjančiame teisme nutartimi būtų patvirtintas tokio kreditoriaus reikalavimas, teismo nutarties apskundimas neturėtų didelės prasmės, nes teismo nutartis įrašyti kreditoriaus reikalavimą į kreditorių sąrašą būtų tik techninis veiksmas, besiremiantis ankstesniu arbitražo teismo sprendimu. Todėl vienintelė galimybė gintis nuo nepagrįstai reiškiamo kreditoriaus reikalavimo – bankrutuojančiai įmonei dalyvauti arbitražo procese ir siekti ten pagrįsti savo poziciją. Bankrutuojančiai įmonei teisme ir arbitraže atstovauja bankroto administratorius (Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 9 punktą), taigi tikėtina, kad kai ginčas bus nagrinėjamas arbitraže, kiti kreditoriai, nesantys arbitražinio susitarimo šalimi, praras individualią savo teisių gynybą ir savo teises galės ginti tik netiesiogiai, per bankroto administratorių. Atsižvelgiant į šią Lietuvos teisinės kultūros vystymosi etape dažnus kreditorių tarpusavio ginčus, jų siekimą daryti įtaką bankroto administratoriui, pasitaikančius piktnaudžiavimo atvejus, negalima garantuoti, kad bankrutuojančios įmonės, o netiesiogiai ir jos kreditorių interesai arbitraže bus tinkamai apginti. Toks požiūris išreiškia ne nepasitikėjimą arbitražu kaip privačiu ginčo sprendimo būdu, o tam tikrą nepasitikėjimą bankroto teisinių santykių dalyviais bei abejojimą dėl arbitražo galimybės efektyviai užkirsti kelią piktnaudžiavimui. Šių abejonų nepašalina galimybė tam tikrais atvejais valstybiniam teismui skųsti arbitražo teismo sprendimą, nes, pirma, teismo patikrinimo dalykas yra labai ribotas (naujojo Komercinio arbitražo įstatymo 50 straipsnis), antra, arbitražo teismo sprendimą gali apskųsti tik proceso šalis, todėl ar

38 Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10, 11, 14 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 76-3935.

bankroto administratorius skųs jam nepalankų sprendimą, didele dalimi priklauso nuo jo požiūrio į ginčą.

Problemų kelia ir situacija, kai bankrutuojantis subjektas yra sudaręs arbitražinį susitarimą ir siekia būti ieškovu. Naujas teisinis reguliavimas nenumato mechanizmo, taikomo tais atvejais, kai bankrutuojantis subjektas neturi pakankamai lėšų, kad įgyvendintų arbitražinį susitarimą ir galėtų apginti savo teises arbitražo teisme. Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 7 dalies formuluotė „*Bankroto bylos išskėlimas arbitražinio susitarimo šaliai ar kitos bankroto procedūros arbitražinio susitarimo šaliai taikymas nedaro įtakos arbitražo procesui, arbitražinio susitarimo galiojimui ir taikymui, galimybei ginčą spręsti arbitraže ir arbitražo teismo kompetencijai spręsti ginčą <...>*“ kartu su minėta Įmonių bankroto įstatymo 4 straipsnio 3 dalimi leidžia teigti, kad bankrutuojanti įmonė – ieškovas – visais atvejais bus saistoma arbitražinio susitarimo, kadangi jokių išimčių šiuo atveju teisės aktai nenumato. Abejotina, kad bankrutuojančios įmonės administratorius tais atvejais, kai bankrutuojanti įmonė neturėtų pakankamai lėšų sumokėti arbitražo išlaidas, galėtų atsisakyti vykdyti arbitražinį susitarimą, remdamasis specialiu Įmonių bankroto įstatymo teisiniu reguliavimu, taikomu bendrai sutartims (Įmonių bankroto įstatymo 10 straipsnio 7 dalies 4 punktas) ir taip įgauti galimybę kreiptis į teismą. Taigi egzistuoja rizika pažeisti nemokios įmonės teisę į teisminę gynybą.

Arbitražo išlaidų aspektu neaiškumų kelia ir situacija, kai nemokiai įmonei pareiškiami turtiniai reikalavimai arbitraže. Turtiniai reikalavimai, kurie išskėlus bankroto bylą pareiškiami bankrutuojančiai įmonei, žyminiu mokesčiu yra neapmokestinami. Maža to, jei anksčiau teisme pradėta nagrinėti byla, kurioje įmonei pareikšti turtiniai reikalavimai, perduodama bankroto bylą išskėlusiam teismui, ieškovui yra gražinamas jo sumokėtas žyminis mokestis (CPK 87 straipsnio 1 dalies 6 punktas). Tuo tarpu arbitražas nedirbs už dyką. Ieškovas, prieš kreipdamasis į arbitražą, turės sumokėti arbitražo rinkliavą, kuri kartu su kitomis arbitražo išlaidomis bus priteista iš bylą pralaimėjusios šalies (Komercinio arbitražo įstatymo 48 straipsnis). Jei sprendimas bus priimtas bankrutuojančios įmonės nenaudai, ant šios įmonės kreditorių pečių guls ir arbitražo proceso išlaidos. Remiantis teismų praktika, „*tiesiogiai susiję su įmonės bankroto proceso administravimu, o iš šios veiklos atsiradusios išlaidos priskirtinos prie įmonės bankroto administravimo išlaidų.*“³⁹ Nors ši praktika, kuria remiantis kitos šalies patirtos bylinėjimosi išlaidos dengiamos iš bankrutuojančios įmonės administravimo išlaidų sąmatos, suformuota kalbant apie teismo procese atsiradusias išlaidas, nėra svarių argumentų, kodėl situacija turėtų būti vertinama kitaip, kai ginčas sprendžiamas teismiam procesui alternatyvioje arbitražo procedūroje. Kadangi administravimo išlaidos turi prioritetą kreditorių reikalavimų tenkinimo atžvilgiu (Įmonių bankroto įstatymo 36

39 Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2097/2012, kat. 99.5; 126.8.

straipsnio 1 dalis), tokios išlaidos bus apmokamos anksčiau nei bus tenkinami iki bankroto bylos iškėlimo atsiradę kreditorių reikalavimai, o atsižvelgiant į paprastai nemažą arbitražo išlaidų dydį, tokių išlaidų dengimas gali reikšmingai sumažinti likusių kreditorių gaunamą reikalavimų tenkinimo proporciją. Dėl šios priežasties siekiant išvengti nereikalingų išlaidų teismai turėtų laikytis pragmatiško požiūrio ir neversti šalių bylinėtis arbitražo būdu, jei bankrutuojančios įmonės administratorius sutinka su kreditoriaus pareikštu reikalavimu. Arbitražo paskirtis – išspręsti ginčą (priimti kreditoriaus reikalavimų pagrįstumą ir dydį patvirtinantį arbitražo teismo sprendimą), todėl nesant ginčo kreditoriaus reikalavimas turėtų būti traukiamas į kreditorių sąrašą teisme be arbitražo sprendimo.

Naujame teisiniame reguliavime galima įžvelgti ir keletą kitų diskutuotinų aspektų. Pirma, siūlomas reguliavimas draudžia bankrutuojančiam subjektui sudaryti naujus arbitražinius susitarimus (Komercinio arbitražo įstatymo 49 straipsnio 8 dalis), kurie, pavyzdžiui, būtų susiję su bankroto procedūrų vykdymui reikalingomis sutartimis arba su jau pareikštų kreditorių reikalavimų tvirtinimu. Jei tokių arbitražinių susitarimų sudarymas atitiktų bankrutuojančios įmonės interesus, kuriuos išreikštų kreditorių visumos valia, vargu ar toks besąlyginis draudimas būtų pagrįstas. Antra, kalbant apie arbitražo procedūrų santykį su nemokumo procedūromis, pamirštas arbitražo santykis su restruktūrizavimu, kuriame gali iškilti panašaus pobūdžio problemos, kaip ir bankroto atveju. Antai restruktūrizavimo byloje, panašiai kaip ir bankroto byloje, kreditoriai reiškia savo reikalavimus, kurie yra tvirtinami restruktūrizavimo bylą nagrinėjančiame teisme. Restruktūrizuojama įmonė taip pat gali reikšti ieškinius dėl sandorių nugalinimo ar kitus ieškinius savo skolininkams, o dėl lėšų stygiaus jai gali būti sudėtinga įvykdyti arbitražinį susitarimą.

Įvertinus buvusių praktiką ir naują teisinį reguliavimą, galima teigti, kad iš vieno kraštutinumo – absoliutaus arbitražo neigimo, pereinama į reikšmingą arbitražo pripažinimą vienos iš šalių bankroto atveju. Nors šis žingsnis atitinka išsivysčiusiose teisinėse sistemose vyraujančias reguliavimo tendencijas, tačiau galima įžvelgti saugiklių, kurie padėtų spręsti „ribinius“ atvejus (pvz., lėšų nepakankamumą apmokėti arbitražo išlaidas, bankroto administratoriaus pasyvumą ginantis nuo ieškinių arbitraže ir pan.) trūkumą. Toks saugiklis galėtų būti bankroto bylą nagrinėjantis teismas, kuris kilus abejonėms galėtų nuspręsti, ar šalys vis dar saistomos arbitražinio susitarimo, ar vis dėlto ginčo specifika lemia, jog ginčą turi perimti valstybiniai teismai. Todėl norėtųsi pritarti teisinėje literatūroje išsakomai nuomonei, kad dėl kiekvieno reikalavimo, susijusio su bankrotu, arbitruotinumą turėtų būti sprendžiama atskirai⁴⁰. Toks požiūris reikalautų teisės aktuose suteikti bankroto teismui plačius įgaliojimus nuspręsti dėl arbitražinio susitarimo vykdytinumo ir galimybės jį įgyvendinti. Tą teismas galėtų padaryti gavęs bet kurio iš bankroto teisinių santykių dalyvių kreipimąsi ir įvertinęs visas faktinio ir teisinio pobūdžio aplinkybes.

40 Riegler, S. *Arbitration Law in Austria: Practice and Procedures* (2007). Cit. pagal: Liebscher, Chr., *supra* note 1, p. 166.

Išvados

1. Iki 2012 m. birželio 30 d. galiojęs teisinis reguliavimas Komercinio arbitražo įstatyme nepateikė aiškaus atsakymo į klausimus, kokie ginčai yra susiję su bankrotu ir todėl negali būti nagrinėjami arbitraže, o teismų praktika į arbitražo ir bankroto santykį žvelgė nepalankiai. Nors galiojusi Komercinio arbitražo įstatymo 11 straipsnio formuluotė galėjo būti interpretuojama dviprasmiškai, tačiau pagal savo faktinį poveikį teismų praktika suteikė jai prasmę, paneigiančią bet kokią galimybę spręsti bankrutuojančio subjekto ginčus ne teisme, o arbitraže.

2. Galimybė ginčą spręsti arbitraže yra taisyklė, kurios išimtys turėtų būti grindžiamos tik būtinybe apsaugoti viešąjį interesą. Tokį interesą galima išžvelgti kai kuriais, tačiau ne visais klausimais, kurie sprendžiami bankroto procedūrų metu. Todėl ar bankrutuojančio subjekto ginčas gali būti sprendžiamas arbitraže, reikėtų įvertinti kiekvienu atveju atskirai. Plačią diskreciją reikėtų suteikti bankroto teismui, nes jis gali įvertinti, ar egzistuoja galimybė pažeisti bankrutuojančio subjekto ir (arba) trečiųjų asmenų teises ir ar viešasis interesas lemia, kad ginčą spręstų valstybiniai teismai.

3. Nustatant, ar bankrutuojančios įmonės ginčai galėtų būti sprendžiami arbitražo būdu, reikėtų atsižvelgti į tai, ar bankrutuojanti įmonė siekia būti ieškovu, ar ji šaukiama atsakyti pagal kreditoriaus ieškinį. Taip pat svarbu tai, ar arbitražinis susitarimas sudarytas prieš iškeliant bankroto bylą, ar jį sudarė jau naujai paskirtas bankroto administratorius, turėdamas kreditorių daugumos pritarimą.

4. Naujajame Komercinio arbitražo įstatyme įtvirtintas palankus požiūris į arbitražą bankroto atveju atitinka užsienio valstybėse vyraujančią praktiką. Vis dėlto atsižvelgiant į neaukštą teisinę kultūrą Lietuvoje ir į dažnus piktnaudžiavimo bankroto procese atvejus, reikėtų įtvirtinti papildomus saugiklius, kurie padėtų užtikrinti, kad nebūtų pažeidžiamos trečiųjų asmenų teisės ir viešasis interesas.

Literatūra

- Dirix, E. *Some Aspects of the Conflict between Insolvency and Arbitration*. INSOL International Academics' Group Meeting, Dublin, 2010.
- Dominas, G.; Mikelėnas, V. *Tarptautinis komercinis arbitražas*. Justitia: Vilnius, 1995.
- Ereciński, T.; Weitz, K. *Sąd arbitrażowy*. Warszawa, 2008.
- Hrycaj, A. Wpływ postępowania upadłościowego na wszczynanie i dalsze prowadzenie postępowań cywilnych. *HUK*. 2008, 2.
- Insolvency Act 1986 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>>.
- Konkursordnung (KO) für Österreich [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <<http://www.restart.at/pdf/KonkursOrdnaAT.pdf>>.
- Lazic, V. *Insolvency Proceedings and Commercial Arbitration*. The Hague; Boston: Kluwer Law International, 1998.
- Lazic, V. Arbitration and Insolvency Proceedings: Claims of Ordinary Bankruptcy Creditors. *EJCL*. 1999, 3.3 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <http://www.ejcl.org/33/art33-2.html#N_3_>.
- Lenkijos Respublikos bankroto ir restruktūrizavimo įstatymas (lenk. *Prawo upadłościowe i naprawcze*).

- Liebscher, Chr. Insolvency and Arbitrability. In: *Arbitrability. International and Comparative Perspective*. Kluwer Law International, 2009.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-2097/2012, kat. 99.5; 126.8.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-356/2007, kat. 126.5.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. rugpjūčio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-504/2007, kat. 121.20; 126.5.
- Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-83/2007, kat. 126.2.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-508/2010, kat. 126.8; 126.3.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-20, kat. 126.8; 132. *Teismų praktika* 23.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-166/2008, kat. 44.5.2.17; 126.5.
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 31-1010.
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10, 11, 14, 15 ir 20 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 85-4132.
- Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 10, 11, 14 ir 15 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 76-3935.
- Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 74-3543.
- Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 39-961.
- Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo pakeitimo įstatymo projektas (nauja redakcija), 2010 m. balandžio 28 d., XIP-1985. Pateikė: Lietuvos Respublikos Vyriausybė.
- Norkus, R.; Kavalnė, S.; Mikuckienė, V.; Velička, R. *Bankroto teisė*. Pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2009.
- Riegler, S., et al. *Arbitration Law in Austria: Practice and Procedures*. JurisNet, 2007.
- Robertson, M. Cross-Border Insolvency and International Commercial Arbitration: Characterisation and Choice of Law Issues in Light of Elektrim S.A. v. Vivendi S.A. and Analysis of the European Insolvency Regulation. *International Arbitration Law Review*. 2009, 12(6).
- Sadowski, W. Ogłoszenie upadłości a zapis na sąd polubowny – uwagi krytyczne na tle ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-20]. <http://arbitraz.laszczuk.pl/_adr/60/Ogloszenie_upadlosci_a_zapis_na_sad_polubowny_-_uwagi_krytyczne_na_tle_ustawy_-_Prawo_upadlosciowe_i_naprawcze.pdf>.
- Smid, St. *Praxishandbuch Insolvenzrecht*. 5. Auflage De Gruyter Recht. Berlin, 2007.
- Vokietijos Federalinio Aukščiausiojo Teismo sprendimas BGH 14.9.2000. - III ZR 33/00.

ISSUES OF COMPATIBILITY BETWEEN INSOLVENCY PROCEEDINGS
AND COMMERCIAL ARBITRATION

Rimvydas Norkus, Edvardas Sinkevičius

Mykolas Romeris University, Lithuania

***Summary.** Arbitration and insolvency proceedings are legal instruments governed by different objectives and different legal principles. While in arbitration the autonomy of the parties plays a major role, all insolvency proceedings are collective proceedings where autonomy of the parties is strictly limited, the majority of issues are regulated by binding legal provisions and strong controlling powers are vested into insolvency court. Therefore, in this article the authors analyse the issues of compatibility between insolvency proceedings and arbitration.*

The Lithuanian legal framework which was in force until 30 June 2012 was ambiguous. According to the wording of Article 11 of the previous Law on Commercial Arbitration, disputes connected with bankruptcy shall not be submitted to arbitration. It was not entirely clear whether this provision was restricted to ‘core’ insolvency issues such as opening and conduct of the proceedings, appointment of the office holder, administration of the estate, liquidation etc. or it also included all other questions related with insolvency. The jurisprudence of the Lithuanian courts gave a broad meaning to the restriction expressed in the Law on Commercial Arbitration. Accordingly, such questions as verification of claims and disputes with the creditors were also excluded from arbitration after announcement of bankruptcy of the debtor.

The authors argue that distinction should be drawn between cases in which an insolvent enterprise is a claimant and where it is a defendant. It is also important to draw a line between arbitration agreements entered into before announcement of bankruptcy and arbitration agreements concluded by the bankruptcy trustee with the consent of the majority of creditors.

In this article, the new Law on Commercial Arbitration which has entered into force on 30 June 2012 is analysed and according to which an insolvent enterprise remains bound by arbitration agreement in both cases where it is a claimant and where it is a defendant. Several contentious issues of the new law are identified and analysed in the article, such as the position of other creditors in the proceedings, relation between arbitration and restructuring procedure, enforceability of arbitration agreement in cases where an insolvent enterprise lacks funding to pay arbitration costs etc.

Keywords: arbitration, insolvency, bankruptcy, restructuring, competence of the court.

Rimvydas Norkus, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: nemokumo teisė, civilinio proceso teisė, administracinio proceso teisė, Europos Sąjungos teisė.

Rimvydas Norkus, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Business Law, Associate Professor. Research interests: insolvency law, law of civil procedure, law of administrative procedure, European Union law.

Edvardas Sinkevičius, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Verslo teisės katedros docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: transporto teisė, draudimo teisė, arbitražas.

Edvardas Sinkevičius, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Business Law, Associate Professor. Research interests: transport law, insurance law, arbitration.